

LES ORDINACIONS I L'EVOLUCIÓ DEL GREMI DE TERRISSERS A BARCELONA

M^a del Carmen Riu de Martín

El gremialisme és un tema molt ampli i que ha estat estudiat en molts dels seus aspectes.¹ Hi ha obres que tracten del gremialisme en ceràmica. En els darrers anys s'ha publicat molt poc sobre aquest aspecte, però ens cal esmentar l'estudi de Mª Isabel Álvaro Zamora: *Cerámica aragonesa decorada* (1978).² L'obra dedica un capítol als gremis de ceràmica aragonesos, on explica el seu funcionament. També Santiago Albertí ha escrit alguns articles sobre un llibre gremial de ceramistes descobert recentment a Barcelona.³ I Francisco G. Seijo Alonso ha publicat la mono-

1. MOLAS RIBALTA, Pedro: *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*, Confederación Española de Cajas de Ahorros, Madrid, 1970, 647 p. Aquest llibre és interessant perquè encara que es refereix als gremis relacionats amb el comerç i sobretot al sector tèxtil de Catalunya, fa una introducció general al gremialisme, esmentant i valorant les obres anteriors. *Gremis i oficis a Girona*, Ajuntament de Girona, 1984, 324 p. S'hi fa un recull de l'evolució gremial en aquesta ciutat, referint-se al sector menestral i tèxtil.
2. ÁLVARO ZAMORA, Mª Isabel: *Cerámica aragonesa decorada (Desde la expulsión de los moriscos a la extinción de los alfares. Siglos XVII-fines XIX y comienzos del XX)*, Ed. Pórtico, Zaragoza, 1978, cap. II: «Regulación en torno al oficio de alfarero», p. 23-43.
3. ALBERTÍ, Santiago: «Els orígens gremials dels ceramistes de Barcelona» a *Butlletí informatiu de ceràmica*, Barcelona, 1988, núm. 37, p. 32-35.

grafia: *Cerámica popular en la Región Valenciana*. Hi han esmentats els estatuts dels terrissers de Manises (1614).⁴

1. Els privilegis i les ordinacions corporatives

En el segle XIII aparegueren les confraries formades per persones del mateix ofici; aquestes tenien un caire religiós i assistencial en el seu origen i es convertiren durant el segle XIV en mitjans de supervisió del treball i de la qualitat dels productes dels membres, transformant-se per aquest motiu en gremis.⁵ Es creu que els primers gremis medievals es varen instituir en temps del rei Jaume I; aquests tenien l'obligació d'escriure unes memòries per al Consell o per a les Corts. Posseïen les seves normatives i uns representants que participaven en el govern de la ciutat.⁶

A) El gremi de terrissers: gerrers, ollers, rajolers i escudellers

Els gremis, per a constituir-se, necessitaven d'un privilegi reial. El rei Ferran el Catòlic, el 30 de novembre de 1506, concedí permisos al govern de la ciutat de Barcelona per tal que posés en ordre les normatives gremials.⁷ Però, anterior a aquest privilegi, hi havia el del rei Alfons el Magnànim, de 7 d'octubre de 1455, pel qual les confraries varen ésser ordenades en graus i els terrissers ocupaven el lloc vint-i-dos d'un total de trenta llocs.

4. G. SEIJO ALONSO, Francisco: *Cerámica popular en la Región Valenciana*, Ed. Villa, Alicante, 1977, p. 33-35.
5. BOFARULL i SANS, Francisco de: *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, pròleg III. Des d'ara citat: CODOIN del ACA. Tipografia L. Benaiges, Barcelona, 1910, tomos 1 y 2.z
6. CAPMANY SURIS DE MONTPALAU, Antoni: *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, Ed. Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona, Barcelona, 1962 (1a. ed. Madrid, 1979), 3 vols, cap. I: «De la institución de los gremios artesanales en Barcelona», p. 463-468.
7. Idem, vol. 2, p. 631.

El gremi dels ollers es constituí el 8 de juny de 1404, segons Santiago Albertí.⁸ Se sap que hi havien uns drets d'entrada dels confreres pels quals no es podien admetre homes malalts i una administració econòmica que s'ocupava tant de les qüestions assistencials com dels enterraments, els funerals, les festes i les almoines del grup.⁹

Deixaven molt clar aquestes normatives que ningú no podia treballar en l'ofici si no estava agremiat i complia les normatives gremials.¹⁰

S'inicià un plet entre els ollers, rajolers i gerrers, per una banda, i els escudellers, per l'altra. Els últims aconseguiren així que el virrei de Catalunya i arquebisbe de Saragossa, Fadric de Portugal, el 9 d'agost de 1531, els atorgués separació,¹¹ confirmada per un privilegi de l'emperador Carles V, d'11 de febrer de 1538.

B) El gremi d'escudellers

L'emperador Carles V concedí als escudellers un gremi propi. Només podien pertànyer a l'ofici i tenir obrador¹² els qui estaven agremiats i no a tots els estrangers se'ls concedia el dret de treballar, ni l'entrada al gremi.¹³

Els escudellers anaren adquirint poder, perquè aquests a vegades feien obra blanca. S'emparaven en la diferència de fang, vernís i estris utilitzats per a demanar la separació.¹⁴

8. ALBERTÍ, Santiago: obra citada, p. 32.

9. CAPMANY: obra citada, vol. I: «De la legislación antigua de los gremios artesanos: de los alfareros, p. 497.

10. AHCB: *Gremis municipals*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1550, terrissers.

11. CAPMANY: obra citada, vol. I, p. 499.

12. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1532, terrissers.

13. AINAUD DE LASARTE, Joan: *Cerámica y vidrio*, Ed. Plus Ultra (Col. «Ars Hispanie», vol. 10), Madrid, 1952, 397 p. A la p. 136 consta l'arribada l'any 1520 d'un escudeller italià que demanà un crèdit al Consell per a establir-se i el Consell no li concedí, per tal de no facilitar-li el treball.

14. BATLLORI, Andreu, i LLUBIA, J. M.: *Cerámica catalana decorada*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1974, Documents, p. 129.

Es conserven uns privilegis concedits pel rei Felip III als escudellers, de l'any 1599.¹⁵

El gremi va anar retocant les seves ordinacions en aspectes puntuals. I consta que el 28 de febrer de 1834, l'Ajuntament de Barcelona acceptà un projecte de noves ordinacions del gremi, que no permetien el lliure establiment de taller i de botiga a ningú que no estigués agremiat.¹⁶

C) El gremi de rajolers

L'aprovació de la separació dels rajolers del gremi dels ollers i gerrers va ser feta el 22 de juny de 1802. Ja des de l'1 de juny de 1755 havien demanat al rei Carles III la seva aprovació, donat que es fabricaven moltes rajolers i peces de qualitats mediocres. Volien constituir-se en gremi per controlar millor la producció i la construcció.¹⁷

El cert és que aquest gremi ja no aconseguí mai integrar tots els rajolers que treballaven a la ciutat de Barcelona i rodalia, segons consta en un projecte de noves ordinacions fet el 20 de gener de 1834, tot i que ells haurien volgut controlar la qualitat de la totalitat de l'obra que es feia en la ciutat.¹⁸

2. Ordinacions religioses i assistencials

Les ordinacions religioses i assistencials en el tres gremis de terrissers es varen anar perdent amb el temps. Ens consta que en el segle XV el patró dels gerrers, ollers i rajolers era sant Hipòlit i que aquest gremi edificà un altar al sant a l'església de Santa Maria de Natzaret a Barcelona; el dia de la festa del sant se cele-

15. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginas), carp. 56-1.

16. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, p. 79-80.

17. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp 21-6, 1756, p. 102-112.

18. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, p. 102-112.

brava una missa a la mateixa capella i els agremiats donaven una petita almoina de cinc sous, amb la qual es compraven vasos, draps o bé lloses per a la capella.¹⁹ Sant Hipòlit també era el patró dels escudellers i cada diumenge feien un ofici a la capella de Sant Hipòlit. Aquest gremi tenia dues festes més: per santa Justa i Rufina i per sant Antoni Abat. Aquests dos aniversaris se celebraven per tradició, amb un ofici a l'església de Nostra Senyora de la Mercè, on es recollien almoines i es pagaven deu lliures per a fer un sopar.²⁰

El gremi dels rajolers tenia una altra patrona: la Verge del Carme. Ells també celebraven cada any una funció, a la qual eren obligats a assistir tots els confreres. En ser un gremi més tardà no tenien un altar dedicat a la santa, ni una parròquia fixa. Els prohoms i el claver eren els que decidien on es feia la missa.²¹

Existia la prohibició per als gremis de treballar en dia festiu. Per ordre del Consell de 20 de juny de 1708, celebraven el Corpus i solien acompanyar en la processó el cos de Crist.²²

En els segles XIV i XV es prohibia als confreres treballar el dia de la mort d'un company.²³ És més, el gremi s'encarregava d'ajudar els familiars del mort en l'enterrament i les misses. Els homes del gremi resaven trenta parenostres i trenta salves pel difunt.²⁴

El gremi dels gerrers, ollers i rajolers aprofitava el dia del seu patró sant Hipòlit i el dia de sant Miquel per cobrar tots els deutes que tenien els confreres.²⁵ Es mirava que tothom pagués d'una manera proporcional als seus ingressos. Amb aquests diners i les almoines es deien misses pels difunts, s'ajudava el con-

19. BOFARULL: obra citada, p. 219.

20. AHC: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1771, escudellers.

21. AHC: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, p. 115.

22. *Rúbriques de Bruniquer*, Imprenta d'H. Enrich, Barcelona, 1916, vol. 5, cap. XIII: «Col·legis, confraries, oficis, arts y ordenacions de ellas», p. 215-276. Consultada p. 27.

23. BOFARULL: obra citada, tomo I, núm. 41, p. X.

24. Idem, tomo 2, p. 218-219.

25. AHC: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1500, rajolers.

frare en cas que fos capturat pels moros, enemics, estrangers, o bé si es posava malalt. Normalment els malalts els vetllaven dues o tres persones del gremi²⁶ i també servien aquelles quantitats per donar posada a un confrare en cas de necessitat.²⁷

3. Ordinacions sobre la seva estructura interna

A) Els diversos càrrecs

El gremi estava estructurat en una sèrie de càrrecs, que s'obtenien per elecció entre els diversos membres, exceptuant el de notari, i normalment eren els mestres de la confraria els que ocupaven els llocs més importants. Una vegada elegida una persona per a una ocupació, no podia renunciar-hi si no era per malaltia, o bé per una llarga absència.

B) Els prohoms

Eren els homes encarregats del govern del gremi. Solien haver-n'hi dos: prohom primer i prohom segon (aquest només actuava en cas d'absència o bé malaltia del primer). Aquest decidia quan s'havia de convocar una reunió dels membres del gremi,²⁸ resolvia les baralles sobre si l'obra es feia o no segons les normatives del gremi i elegia els comissionats que anaven al consell.²⁹

El càrrec de prohom durava un any o dos³⁰ i el prohom sempre havia d'ésser un mestre del gremi.

El prohom resolvia els problemes interns. També donava solució als externs, amb persones alienes a la confraria que perjudica-

26. Idem, tomo 2, p. 221-222.

27. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1500, rajolers.

28. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 101-116.

29. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 86-87.

30. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 107.

ven els agremiats. S'han trobat casos de revenedors d'obra de fang que perjudicaven els confreres encudellers que feien la dita obra, perquè d'acord amb les normes de la confraria només els segons podien vendre-la.³¹ En aquest cas el prohoms era l'encarregat que es fes justícia als membres del gremi.

Els prohoms, quan deixaven el seu càrrec, tenien l'obligació de posar al corrent dels esdeveniments del gremi el prohoms que entrava.³² L'elecció dels prohoms del gremi i la dels representants al Consell Barceloní es feia per insaculació. Es posaven els noms dels mestres elegibles en un rodolí o boleta de cera i aquest es col·locava en una bossa, i a sorts es treien les boletes necessàries. A principis del segle XIII era el mateix Consell de la ciutat qui feia l'extracció dels representants elegits: un any sortien de la bossa dels gerrers i ollers i l'altre de la dels rajolers.³³

Al segle XV l'elecció la feia el propi gremi. Se solien fer quatre bosses, una per cada grup, i se'n triava una de cada. El càrrec de prohoms durava dos anys: dos d'ells governaven un any i els altres dos, l'any següent.³⁴

Les eleccions dels prohoms solien suscitar amb freqüència baralles, sobretot quan l'elegit no agradava la majoria. Llavors havien de prendre mesures els governadors de la ciutat.

El nombre de terrissers representants al Consell Barceloní va ésser oscil·lant. Del segle XVI al XVIII n'hi solia haver un, o bé dos, exceptuant algun any en què no n'hi hagué cap.³⁵

31. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1655, escudellers.

32. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-1, 1784, terrissers, p. 37.

33. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, p. 91.

34. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), eleccions de terrissers.

35. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1488, escudellers i altres.

AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1700, eleccions de terrissers.

AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1713, rajolers. *Rúbriques de Bruniquer*, Rúbrica dels registres dels consells de la ciutat de Barcelona, p. 66.

C) Els veedors

Eren els que inspeccionaven sense avisar els tallers i les botigues perquè es complissin les normatives laborals. Per exemple, que s'utilitzés bon fang, bons vernissos, que es fessin les peces conforme a les mides establertes, etc... Si algú no la complia, es veia obligat a pagar una multa. No he trobat cap document que mencionï aquesta activitat, però em consta pel treball d'Isabel Álvaro Zamora: *Cerámica aragonesa decorada* que aquest càrrec existia almenys a altres gremis de l'ofici.³⁶

D) Els avisadors

L'últim que aconseguia ser mestre al gremi feia aquesta feina fins que entrava un de nou al seu lloc. Aquest tenia l'obligació de sortir i fer saber amb temps i de paraula als agremiats el dia, l'hora i el lloc, sempre que es convocava una reunió al grup. Quan s'havia de pagar una taxa portava escrita la quantitat corresponent que cadascun pagaria al claver al cap de tres dies. Els avisadors eren recompensats pels prohoms, tota vegada que aquell dia perdien part de la seva jornada.³⁷

E) Els notaris

La major part de les confraries tenien el seu notari propi. Així ens consta en la dels escudellers i en la dels rajolers.³⁸

En la seva presència es donava forma als projectes d'ordinacions abans de ser aprovats pel Consell; també s'encarregava de

36. P. 34-35. L'autora fa constar que aquest càrrec existia també al gremi de terrissers de la zona aragonesa.

37. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 105-113.
AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, rajolers, p. 91.

38. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1645, escudellers.
AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 105.

donar validesa als censals o préstecs relatius a la confraria, o bé als seus membres.³⁹

F) Els clavers

Solien ser els mestres de la confraria els que desenvolupaven la tasca dels clavers.⁴⁰ El gremi, per majoria de vots, nomenava cada any un claver.⁴¹ Aquest responsabilitzava de la casa de la confraria i dels seus cabals. En el gremi dels rajolers el claver també tenia la funció de comptable i d'escrivà, ja que ell s'encarregava d'anotar les entrades i les sortides dels diners, fer els pagaments i gestionar les quantitats en metàl·lic a pagar pels exàmens de mesuratge. També tenia l'obligació de guardar sota clau tots els documents relatius al gremi.

G) Els comptables

Normalment cada gremi tenia el seu comptable. Els rajolers en tenien dos: el comptable pròpiament dit i el claver, que actuava en ocasions de comptable.⁴² El comptable era l'encarregat de tenir al dia el llibre de comptes que guardava el claver. S'escollia cada any i abans de deixar el seu càrrec feia un repàs i un balanç de les entrades i sortides d'aquell darrer any. La mala gestió es penalitzava amb un càstig pecuniari.⁴³

39. AHCB: *Gremis notarial*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1641, document sobre un censal.

40. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1682, escudellers.

41. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, p. 104.

42. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 107.

43. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 82.

H) L'algutzir

Ens consta, per les ordinations dels rajolers del segle XIX, que els gremis van haver d'acabar posant un algutzir per mantenir l'ordre en les reunions dels agremiats. Aquest era un representant de la ciutat, segons apareix escrit l'any 1756 en el gremi dels rajolers.⁴⁴

I) El síndic

El síndic era un procurador circumstancial, que s'encarregava de portar a terme les gestions del gremi i els judicis que implicaven alguns dels seus membres. Al gremi dels rajolers consta que la seva elecció es feia cada any entre els confreres. L'elegit, sota jurament prometia als prohoms avisar dels possibles abusos que es cometessin contra el gremi. L'aparició d'aquesta figura en les ordinations és molt tardana, de principis del segle XIX, i és probable que amb anterioritat fossin els mateixos prohoms els qui desenvolupessin aquesta tasca.⁴⁵

J) L'escrivà

La figura de l'escrivà no surt a les ordinations fins a principis del segle XIX, concretament a les dels rajolers. Fins llavors havia estat un personatge poc rellevant dins del gremi, ja que o no existia com a tal o era utilitzada qualsevol persona.

El cert és que el gremi anotava en un llibre de comptes els pagaments per festes, quotes, exàmens i multes. També s'hi inscrivien els agremiats, les quotes que pagava cadascú i les reparticions. I a més disposaven d'un llibre en què s'apuntava el dia d'entrada

44. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, p. 78-88 i 105.

45. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, p. 82.

i de sortida dels aprenents. Aquest llibre restava en poder del promom.⁴⁶

K) Les reunions: llocs de reunió i nombre de membres

Des del segle XIV els ollers, gerrers, rajolers i escudellers es reunien plegats a l'església de Nostra Senyora de Natzaret.⁴⁷

Tenien també en comú un escut d'armes amb els emblemes de cada ofici.⁴⁸ L'any 1641 hi havia a la confraria uns vint-i-quatre confreres,⁴⁹ però aquest nombre s'anà reduint i a finals del segle XVIII, l'any 1789, la confraria constava només de deu membres i encara dos d'ells estaven impeditos i no podien treballar.⁵⁰

L'any 1516 hi havia nou mestres escudellers i molts oficials i aprenents.⁵¹ Durant el segle XVI, després de separar-se dels ollers, rajolers i gerrers, passaren a reunir-se en el monestir de Sant Francesc, o dels Frares Menors de Barcelona.⁵² En el moment de la separació eren uns trenta-cinc confreres.⁵³ L'any 1740 els confreres eren uns vuitanta o noranta, entre mestres i oficials, i uns quaranta aprenents.⁵⁴

A partir de mitjans del segle XVII, el 1667, ja els trobem instal·lats a la casa que posseïa la confraria al carrer d'Escudellers.⁵⁶ En aquesta època hi ha menys membres: el nombre oscil·lava en-

46. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, p. 105, 108 i 113.

47. CAPMANY: obra citada, p. 497.

AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1700, eleccions de terrissers.

48. AINAUD DE LASARTE: obra citada, p. 21.

49. AHCB: *Gremis notarial*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1641, ollers, gerrers i rajolers.

50. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1789, terrissers.

51. AINAUD DE LASARTE: obres completes, p. 126.

52. *Rúbriques de Bruniquer*, Rúbrica dels registres dels consells de la ciutat de Barcelona, p. 50-51.

53. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 133.

54. AHCB: *Gremis general*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), carp. 56-1.

55. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar).

tre vint-i-quatre el 1669⁵⁶ i vint-i-cinc el 1675; el primer terç del segle XIX, el 1832, eren molts pocs els mestres escudellers.⁵⁷

Quant al gremi de rajolers, després d'independitzar-se dels gerers i dels ollers, no tenia al principi cap lloc de reunió fix: el 1756 es reunien trenta-cinc membres per realitzar les seves ordinacions a les cases consistorials.⁵⁸ I una vegada aprovades, alguns d'ells tornaren a aplegar-se en una casa del carrer de Copons.⁵⁹

Els rajolers eren els únics que posaven multes per la no assistència a les reunions. D'aquestes multes, quedaven exemptes per la no assistència a les reunions. D'aquestes multes, quedaven exemptes els malalts i els que estaven coent peces.⁶⁰

Cal dir que qualsevol cosa decidida per la majoria havia d'ésser acatada.

En les reunions dels empleats, s'asseien al costat de l'escrivà i l'alguatzir per l'ordre del seu càrrec de la següent manera: el prohom primer; el prohom segon; el claver; els dos examinadors; els comptables; i finalment tots els altres. El prohom primer notificava l'objecte de la reunió i donava la seva opinió. Es votava després començant pels oficials i, segons l'ordre en què estiguessin asseguts, ho feien la resta. Tot el que es deia es redactava per escrit i es trametia a l'autoritat municipal.⁶²

56. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 133.

57. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, 107-114.

58. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1834, rajolers, p. 110-116.

59. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

60. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 90-92.

61. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 86.

62. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 105-107.

4. Ordinacions laborals

A) Els diversos estaments laborals

- Els mestres

El mestratge era el grau més elevat dins l'escala de treball d'aquells gremis. Ja des de 1456 deien les ordinacions que ningú no podia arribar a ser mestre del gremi si no vivia a la ciutat de Barcelona, si no era del regne ni havia passat l'examen d'admissió.⁶³ Les ordinacions demanaven tres anys de pràctica en l'ofici per poder arribar a ser mestre, perquè molts durant el segle XV i XVI es feien mestres sense practicar l'ofici només per poder entrar en les insaculacions del Consell.⁶⁴

Els mestres eren els únics que tenien taller propi i un forn.⁶⁵

En les ordinacions dels escudellers de l'any 1832, els mestres podien fer qualsevol tipus de producció blanca, segons el costum, o bé la invenció, i podien imitar les obres estrangeres.⁶⁶

El gremi dels rajolers demanava tres requisits als que volien accedir al mestratge:

- Haver estat treballant un temps com a aprenent. Es necessitaven no sols tres anys d'aprenentatge, sinó un d'oficialia i pagar uns diners per poder-se examinar.
- Fer l'examen sense haver treballat el nombre d'anys requerits a causa del seu talent, sol·licitant prèviament al gremi un permís d'examen.
- Ser ciutadà de Barcelona; per tant els mestres de fora per passar a ser mestres de la confraria havien d'inscriure's i passar exàmens.

63. *Rúbriques de Bruniquer*, Rúbrica dels registres dels consells de la ciutat de Barcelona, p. 49.

64. *Rúbriques de Bruniquer*, p. 223.

65. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 91.

AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-1, 1789, terrissers.

66. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 109-111.

Alguns mestres que havien passat l'examen no podien sostenir un taller per ser pobres i continuaven treballant als dels altres.⁶⁷

El gremi dels escudellers, el 1832 només exigia dos anys d'aprenentatge amb un mestre i tenir a MÉS CONEIXEMENTS DE DIBUIX I DISSENY.⁶⁸

Des del segle XVI s'establiren una sèrie de normatives en relació amb els aprenents: cap mestre no en podia prendre cap que fos d'un altre confrare, o agafar un aprenent que degués diners.⁶⁹ També es decidí tenir solament dos aprenents, i el qui n'admetés d'altres havia de ser multat. Aquestes normes es varen aplicar perquè alguns mestres tenien molts aprenents i prenien la feina a d'altres més pobres.⁷⁰ S'establí la norma l'any 1538 de no poder prendre per aprenent cap persona que no fos del gremi. Això es va fer perquè als mestres rajolers i gerrers els fugien els aprenents per anar amb els escudellers.⁷¹

Els prohoms posaven multes als mestres que treballaven amb oficials o bé aprenents que no eren del gremi.⁷² Tan sols el grup dels rajolers permetia que un dels dos aprenents no fos de l'ofici,⁷³ per tal d'enfortir el seu recent creat gremi i ampliar-lo a noves persones.

S'han trobat alguns casos d'aprenents que es veien obligats a escapar-se del mestre per mals tractes: bastonades... L'aprenent havia d'acabar de complir l'aprenentatge amb el seu mestre, el qual tenia l'obligació de pagar-li la despesa i ensenyar-li l'ofici.⁷⁴

67. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1623, rajolers.

68. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 112.

69. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1500, terrissers.

70. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1623, escudellers.

71. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1538, escudellers.

72. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1706, escudellers.

73. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, p. 84.

74. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1658.

- Els oficials

Els oficials treballaven en els tallers dels mestres. El mestre es veia obligat a pagar-los també un sou.⁷⁵

Hi havia en el gremi de rajolers una sèrie d'impediments per ésser oficial: haver exercit malament el càrrec en altres ocasions, tenir antecedents criminals.

A més, ningú no podia ésser oficial si no havia fet d'aprenent almenys dos anys. Els oficials eren escollits entre els millors aprenents en les reunions del gremi a proposta del prohomi i per votació.⁷⁶

- Els aprenents

Els aprenents no cobraven cap sou, però el mestre tenia l'obligació d'allotjar-los i donar-los menjar. Els anys d'aprenentatge oscil·laven segons les capacitats de l'aprenent. En el gremi d'escudellers l'aprenentatge solia durar de quatre a dos anys,⁷⁷ i en el dels rajolers, entre tres i un any.⁷⁸

Alguns aprenents es quedaven sorra dels mestres per treballar ells, cosa que es prohibí.⁷⁹

B) Els exàmens de mestre

En molts casos els oficials no es podien examinar sense permís de l'amo, ni abans que el mestre quedés satisfet amb el seu treball.⁸⁰ Els examinadors solien ésser mestres designats pel gremi.⁸¹

75. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1532, terrissers.

76. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 104-105.

77. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 112. Allí consta de dos a quatre anys.

78. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 109.

79. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1540, escudellers.

80. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1538, escudellers.

81. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 108.

Dels exàmens de mestre de la confraria dels gerrers, ollers i rajolers sabem ben poca cosa. Ens consta que s'havien de pagar unes quotes i que els fills de mestre pagaven la meitat que els altres oficials i els estrangers tres vegades més que els fills de mestre.⁸² L'aspirant a mestre havia de fer les peces que els examinadors li demanaven, en presència dels prohoms, el notari, l'alguatir i els empleats.

Quant al gremi d'escudellers, les quantitats que es pagaven el 1832 també eren proporcionals: els fills de mestre pagaven el mateix que els oficials casats amb filles de mestre, per facilitar d'aquesta manera els matrimonis entre persones del gremi. Els altres oficials donaven quasi el triple. Els exàmens per als fills de mestre consistien a fer una peça, pintar quatre rajoles i respondre les preguntes que els formulaven els examinadors. Els altres oficials es veien obligats a fer tot tipus d'obra: dos cossis, dos plats, dos escudelles, dos gerros amb broc de pic, dos escopideres i dos gibrells.⁸³

Al gremi dels rajolers passava el mateix: l'any 1756 els fills de mestre i els oficials casats amb filles de mestre pagaven per drets d'examen la meitat que els altres oficials.⁸⁴ Però aquí no hi havia distincions entre els fills de mestre i els altres oficials, ja que tots havien de superar el mateix examen. Els examinadors demanaven, en primer lloc, com es construïa un forn. Després els examinadors observaven peces fabricades i havien de jutjar la seva qualitat. Podien preguntar-los també sobre les qualitats de les terres, manera de preparar-les, amassar-les i fer l'obra, les mides per meses i altres detalls.⁸⁵

82. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1623, terrissers.

83. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 108.

84. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 77-78.

85. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1756, rajolers, p. 109-110.

C) Els privilegis laborals

El gremi era una organització tancada que protegia els qui hi pertanyien. Els fills de mestre, els qui es casaven amb filles de mestre i les vídues de mestre tenien una sèrie de privilegis en relació als altres components del grup.

Els esmentats privilegis els trobem documentats l'any 1756 en el gremi dels rajolers: els fills de mestre pagaven només la meitat, cent rals d'examen, i podien ser aprovats primer que els altres.⁸⁶

Alguns privilegis s'anaren perdent amb el temps. Així, per exemple, el gremi dels escudellers fins a l'any 1783 no va obligar a pagar quota als fills de mestre que treballaven en el taller dels seus pares, segons petició dels oficials del gremi feta a l'Ajuntament, ja que al nombre de membres els sobrava feina.⁸⁷

En aquest mateix gremi, les ordinacions de l'any 1832 indiquen que en cas de mort del mestre els seus fills podien conservar l'obrador i el forn del seu pare, regint-lo per mitjà d'un altre mestre fins als 14 anys, moment en què haurien de decidir si volien continuar essent escudellers com el seu pare. Si així era, als 18 anys se'ls donava la possibilitat de passar a ser mestres.⁸⁸

També les vídues de mestre tenien una sèrie de privilegis que perdien quan es tornaven a casar amb altres persones del gremi, o bé de fora.⁸⁹ Sabem d'una vídua a la qual l'any 1682 se li van perdonar els diners que el seu marit claver devia al grup, a causa dels avantatges que oferia ésser vídua de terrisser.⁹⁰ A final del segle XVII, en aquest gremi les vídues continuaven tenint la botiga i podien vendre les peces que havia fet el seu marit a l'obrador.⁹¹ El gremi dels rajolers mantingué aquest privilegi durant tot

86. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 90-92.

87. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1783, escudellers.

88. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 111-112.

89. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1655, escudellers.

90. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1682, escudellers.

91. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1688, escudellers.

el segle XVIII,⁹² però en canvi el dels escudellers, en la primera meitat del segle XIX, decidí restringir-lo a un any després de la mort del marit, i se li permetia vendre l'obra del difunt. Al cap de l'any se li exigia agafar un mestre del gremi perquè treballés al taller, i si no ho feia havia de clausurar-lo.⁹³

El gremi afavoria els seus. Així doncs, durant tota l'Edat moderna prohibí als no agremiats exercir l'ofici a Barcelona. Els mestres estrangers que arribaven a la ciutat havien d'entrar a formar part de la confraria, treballar abans com a oficials i passar l'examen del mestratge si volien obrir un taller en la dita ciutat.⁹⁴

D) Mesures sobre el treball

- Les terres

Ens consta que cada un dels tres estaments laborals treballava unes catorze hores diàries.⁹⁵ Les ordenances de 1314 deien que cada terrisser tenia l'obligació de posar una marca en les seves peces, per vetllar la qualitat dels productes.⁹⁶ Algunes obres portaven l'escut del gremi⁹⁷ i els seus animals simbòlics.⁹⁸

Els terrissers necessitaven terra per fer les peces i se sap que la de Barcelona era de bona qualitat. L'any 1599 sortí una ordenació que demanava als amos dels llocs on es recollien les terres que deixessin als terrissers extreure les necessàries per al treball.⁹⁹ Això es féu perquè molts amos no donaven permisos d'extracció d'argiles, ni podien vendre la terra. El gremi dels escudellers de-

92. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 91 i 113.

93. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 111.

94. CAPMANY: obra citada, p. 475.

95. CAPMANY: obra citada, vol. I, p. 476.

96. CAPMANY: obra citada, vol. I, p. 447, 497.

97. CIRICI, Alexandre, i MANENT, Ramon: *Ceràmica catalana*, Ed. Destino, Barcelona, 1977, p. 219, 322.

98. CIRICI: *Ceràmica catalana*, p. 219, 322.

99. CAPMANY: obra citada, vol. I, p. 496-499.

cretà l'any 1832 que tots els mestres havien d'anar a buscar la terra al mateix lloc fins que es trobés terra en un altre paratge, la qual cosa havia d'ésser notificada al gremi, perquè aquest examinés la de millor qualitat. També podien agafar llenya d'on volguessin.¹⁰⁰

Els terrissers tenien el mal costum de llençar a la Rambla les deixalles, fins a convertir-la en un tester. L'any 1700 l'Ajuntament ordenà que aquestes deixalles servissin per reomplir els terraplens de la muralla des de la porta de les Drassanes fins a les torres de Sant Pau.¹⁰¹ I el 1701, l'Ajuntament permeté als gerrers, ollers i rajolers d'eixugar la terra de les seves fàbriques de plats, d'olles i d'altres peces a la Rambla, davant la Casa de Comèdies, el Col·legi de la Mercè i d'altres parts veïnes de la Rambla.¹⁰²

- Els vernissos

Pel que fa als vernissos, hi ha una ordinació del 25 de novembre de 1647 que indica que tot aquell que comprés clafoll de vernís a la ciutat de Barcelona ho havia de denunciar, perquè qualsevol confrare que també en desitgés pogués comprar-ne.¹⁰³ Si el gremi trobava als seus membres mercaderies no declarades, les confiscava.¹⁰⁴ Així mateix, s'havien trobat casos de pagesos que estafaven les mesures de la calç; per aquest motiu els confreres decidiren mesurar-la abans de comprar-la.¹⁰⁵

- Els forns

Ningú de la ciutat que no fos mestre podia tenir forn. Les re-

100. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 110.

101. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 139.

102. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 139.

Rúbriques de Bruniquer, p. 270.

103. *Rúbriques de Bruniquer*, p. 50-51 i 236-276.

104. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1669, escudellers.

105. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1488, rajolers.

glamentacions dels rajolers de l'any 1756 limitaven el nombre de forns que podia tenir cada mestre a un de sol i qui en tingués més havia de pagar quaranta lliures per cada un de multa.¹⁰⁶

Quan les autoritats prohibien coure obra en alguna època de l'any, tots els agremiats havien de seguir la normativa, i si no ho feien eren multats. L'any 1756, els rajolers podien tan sols fer un nombre de quatre fornades a l'any.¹⁰⁷ Ens consta que no estava ben vist a principis del segle XIX tenir forns a l'interior de la ciutat, ja que alguns veïns protestaven per aquest fet i qualsevol que veïés que es feien més fornades del compte ho havia de denunciar.¹⁰⁸

- Mides i cànons

Des del segle XIII era costum fer el treball acurat i rigorós, conforme a mides i cànons. Però fou l'any 1645 quan el Consell dels trenta-sis ordenà als rajolers i teulers que solament poguessin fabricar rajoles i teules segons uns motlles i unes mides determinades.¹⁰⁹ El qui volgués coure obra més curta o més llarga de l'establert havia de demanar permís als prohoms i presentar una nota signada pel paleta que la volia; si no ho feia així havia de pagar trenta-cinc lliures i es comissava l'obra.¹¹⁰

- Tipus d'obra

A principis del segle XIV, quan el gremi de terrissers estava format per ollers, gerrers, rajolers i escudellers, l'obra que corresponia a cada un no estava ben delimitada. Al segle XVI es va definir el que corresponia a cadascun.¹¹¹ Les ordinacions de l'any 1832 dels escudellers especificaven que tots aquells que fossin mestres

106. AINAUD DE LASARTE: obra citada, p. 126.

107. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, terrissers, p. 101-116.

108. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1805, escudellers.

109. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 132.

110. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, terrissers, p. 84-86 i 112.

111. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 107.

podien fer qualsevol tipus d'obra blanca, inventar o bé imitar el fet a l'estranger.¹¹² Les rajoles eren fetes per encàrrec de les corporacions i parròquies. Això se sap pels contractes de treball que s'han descobert.

No coneixem el preu de venda de les peces, però hi havia taxes oficials de preus que la regulaven.¹¹³

- Llocs de venda

La influència de Manisses als segles XIV i XV, d'Itàlia —Urbino, Pesaro i Montelupo— als segles XVI i XVII i posteriorment de França¹¹⁴ obligaren els terrissers catalans a pendre algunes mesures. Vegem-les: l'any 1528 el Consell decidí que les olles i l'obra de Malgrat, Cabrera i d'altres llocs catalans, que fins ara havia estat portada i venuda a Barcelona, junt amb la de Sicília i d'altres regnes com Perpinyà, València i Pisa, no poguessin ser comprades a Barcelona. Això s'amplià a tota l'obra de fora de Barcelona per protegir els ollers de la ciutat, encara que era lícit per a qualsevol ciutadà fer-ne portar per al seu país.¹¹⁵ Uns quants anys després, el 1614, els escudellers demanaven que no es pogués vendre obra a dintre de la ciutat, sinó que es vengués a fora del portal i de les muralles.¹¹⁶

El gremi dels rajolers es trobà amb el mateix problema: molts fabricants de rajolers venien obra de fora a la ciutat; però en lliurar-se de les traves gremials, aquests oferien la seva obra més barata i perjudicaven el gremi. Com a conseqüència, l'any 1834 el gremi prohibí fer això.¹¹⁷

112. AHC: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 109.

113. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, Documents.

114. CIRICI: obra citada, p. 224 i 274.

115. AHC: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar).

116. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 130.

117. AHC: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 101-116.

També des de 1756 es concedia als mestres la possibilitat de vendre no tan sols a la botiga, sinó per les places, sempre que donessin avís al gremi.¹¹⁸

El gremi de rajolers va decidir l'any 1756 que ningú que no en fos membre no pogués vendre rajoles a la ciutat, la qual cosa obligava tots els treballadors a agremiar-se.¹¹⁹ En canvi, el gremi dels escudellers, el 1802, permeté que pogués ésser venuda l'obra de la fàbrica d'Alcora, sempre que portés la marca «A», i obrir un magatzem a la ciutat. Això es féu perquè no es podia evitar la venda d'obra valenciana, i com que sen solia vendre de dolenta més barata amb què s'enganyava el públic i es perjudicava els escudellers del gremi, es permeté la introducció de la ceràmica bona de València per eradicar-ne la dolenta.¹²⁰

Ens consta l'existència de revenedors d'obra, no obstant la prohibició. L'any 1614 es multà amb cent sous Antoni Joan Costa perquè era aiguador i paraire, però havia venut set gerros de Pisa d'Itàlia a casa seva, que havia comprat als vaixells italians.¹²¹ L'any 1655 es jutjà un Artigas per un afer semblant.¹²²

Els rajolers l'any 1834 decidiren posar a les seves ordinacions el següent: perquè no es pogués enganyar cap mestre rajoler, després d'haver venut l'obra, si no cobrava, havia de fer-ho saber al prohóm, bo i especificant-ne la venda, el nombre de rajoles, el preu, el comprador i el lloc on va succeir això, a fi que ho sabessin tots els agremiats.¹²³

118. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 91.
AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-1, 1784, terrissers, p. 37.
AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1829, terrissers.
119. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 86.
120. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 107-114.
121. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1622, escudellers.
122. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1655, escudellers.
123. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 101-116.
AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 107-114.

5. Ordinacions econòmiques del gremi

A) Les quotes i els préstecs

Les confraries varen funcionar per mitjà de quotes, les quals servien per pagar totes les despeses, tan, les ordinàries com les extraordinàries.¹²⁴ Qualsevol persona de l'ofici que volgués pertànyer a la confraria havia de pagar també l'entrada acostumada. L'avisador era el qui recollia els diners setmanals al gremi dels escudellers a principis del segle XVI.¹²⁵ A mitjan segle XVIII (1756), els rajolers també feien passar l'avisador, sempre que s'havia de pagar una taxa. Aquest mostrava per escrit a cada agremiat el que li corresponia i ho havia de satisfer al claver en un termini de tres dies.¹²⁶ Les quotes solien ser setmanals i es pagaven el dissabte. Ja des dels segles XV-XVI, al gremi de gerrers, ollers i rajolers s'anaren augmentant les quotes segons les necessitats de la confraria.¹²⁷

Els comptables administraven les entrades i sortides i feien un balanç anual.¹²⁸ En algunes ocasions les confraries contreien deutes i havien de demanar préstecs. Perquè això no succeís, els interessava ésser molts confreres i no posar traves d'entrada, ja que, si eren pocs, es veien obligats a apujar les quotes.¹²⁹

Sabem que les quotes que pagaven els mestres escudellers l'any 1538 eren de tres diners i de dos diners per als qui no en tenien per als mestres que tenien botiga.¹³⁰ El 1640 els mestres pagaven tretze sous i els oficials vuit sous, però llavors eren nombrosos els confreres. En arribar només a uns quaranta al 1666 s'apujà

124. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1623, escudellers.

125. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1538, escudellers.

126. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

127. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1500, rajolers.

128. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

129. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

130. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1538, escudellers.

la quota anual a quatre lliures per als mestres amb botiga i a dos diners als mestres sense botiga, i una lliura i setze sous als oficials.¹³¹ L'any 1783 el gremi va decretar que ja que els fills de mestre jornalier pagaven un ral, els fills de mestre amb botiga també haurien de pagar-lo amb més raó.¹³² Al segle XIX (1832) els oficials que pujaven a mestres havien d'abonar les quotes de mestre. No se sap quan pagaven els mestres, però sí que els oficials donaven quatre pessetes d'entrada i els aprenents vuit pessetes.¹³³ Del gremi dels rajolers només tenim les ordinacions de 1756 i ens diuen que els aprenents havien de fer efectius quatre rals durant quatre anys i després quedaven inscrits al llibre del gremi.¹³⁴ Al gremi dels gerrers i ollers l'any 1836 els aprenents pagaven setze rals els quatre primers anys abans d'ésser admesos al llibre.¹³⁵

Els mestres només podien tenir dos aprenents cada un, des de 1623.¹³⁶ Solien pagar al gremi dels rajolers, l'any 1756, sis lliures d'entrada per cada pagament que agafaven.¹³⁷ La quota d'entrada per als mestres de fora que volien passar a formar part del gremi era de dos-cents trenta rals.¹³⁸

També es pagaven unes quotes per drets d'examen de mestratge. Al gremi dels gerrers, ollers i rajolers aquestes eren, l'any 1456, de vint sous per l'oficial barceloní del gremi, de quaranta sous per al qui no era d'aquí i de deu sous per als fills de mestre i els oficials casats amb filles de mestre.¹³⁹ L'any 1532 la taxa d'examen s'elevà a onze sous.¹⁴⁰ El 1623 oscil·lava de dotze lliures per

131. BATLLORI i LLUBIA: obra citada.

132. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1783, escudellers.

133. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, escudellers, p. 107-114.

134. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

135. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-1, 1784, terrissers, p. 34-38.

136. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1623, escudellers.

137. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

138. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 101-116.

139. *Rúbriques de Bruniquer*, Rúbriques dels registres dels consells de la ciutat de Barcelona, terrissers, 1456, p. 49.

140. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1532, terrissers.

als estrangers a vuit lliures per als oficials i quatre lliures per als fills de mestre.¹⁴¹ El 1675 els oficials pagaven trenta lliures, quaranta lliures els estrangers i vuit lliures els fills de mestre o els qui es casaven amb filles de mestre.¹⁴² El 1784 les taxes eren de dos-cents rals d'entrada, més les propines.¹⁴³

Al gremi d'escudellers, l'any 1538 els oficials restaven obligats a pagar vint sous per drets d'examen.¹⁴⁴ L'any 1623 s'augmentà la quota en quatre lliures als fills de mestre i als casats amb filla de mestre confrare; per als altres oficials era de vuit lliures i per als no catalans de quinze lliures.¹⁴⁵ L'any 1627 s'apujà molt poc. El 1674 es tornà a elevar la quota¹⁴⁶ i una altra vegada l'any següent, deixant-la en quaranta lliures per als oficials, cinquanta lliures als forasters i vuit lliures als fills de mestre.¹⁴⁷ El 1832 els fills de mestre pagaven quinze lliures, com els casats amb les filles dels mestres, mentre que els altres oficials continuaven pagant quaranta lliures i els estrangers pagaven seixanta lliures perquè no havien servit mai el gremi.¹⁴⁸

Per últim, el gremi dels rajolers obligava els fills de mestre l'any 1756 a pagar en dos terminis de cinquanta lliures les cent lliures barceloneses per drets d'examen: la primera meitat es donava d'entrada i l'altra meitat en ésser admesos. calia afegir-hi encara les propines i la pòlissa, mentre que els altres oficials havien de pagar dues-centes lliures.¹⁴⁹

També hi havien impostos pel nombre de fornades que es feien. Per als forns grans eren diferents que per als petits. L'any 1669,

141. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1623, terrissers.

142. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 136.

143. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-1, 1784, terrissers, p. 35.

144. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1538, escudellers.

145. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1623, escudellers.

146. CAPMANY: obra citada, p. 406-499.

147. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 136.

148. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, p. 107-114.

149. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88 i 90-92.

hi havia divuit mestres escudellers amb taller i forn o fornet, tot el qual suposava unes cent quinze lliures anuals i setze sous.¹⁵⁰

Moltes vegades s'aprofitaven les festes religioses per pagar les quotes: els gerrers, ollers i rajolers donaven diners per sant Miquel, l'any 1500.¹⁵¹ No es podia treballar en dies festius i a les festes que celebrava la confraria, cada confrare havia de pagar un tant: per al cas dels escudellers, l'any 1531, aquest era d'onze lliures per al sopar. La confraria es gastava de deu lliures a vint-i-dues lliures per persona a l'any.¹⁵²

Hi havia problemes en els gremis a l'hora de pagar deutes; l'any 1680 els escudellers tingueren una polèmica sobre si calia pagar amb obra, o bé amb diners. Els mestres vells, més rics, preferien la segona manera, però els primers volien l'altra, justificant-ho dient que existia en un principi a les confraries el costum de pagar les coses en espècies.¹⁵³

També es feien penyores i censals. aquesta norma per fer empenyoramenta a les confraries ja la trobem esmentada en els privilegis dels escudellers de l'any 1599, i s'aplicava a aquells que actuaven contra les ordinacions. Anys més tard aquestes penyores es transformaren en multes. Les penyores es feien per cobrar algun dany al gremi. El veguer tornà a donar a les confraries la possibilitat de fer-ne l'any 1607, però l'any 1613 digué que els diners dels gremis no podien servir per fer préstecs a particulars.¹⁵⁴ Trobem un cas l'any 1706 a la confraria dels escudellers, en què es volia fer una penyora a alguns mestres: Josep Coll, Francesc Guasch i Artur Bescompte per tenir jornalers que no eren del gremi, però després se'ls perdonà.¹⁵⁵

150. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 133.

151. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1500, rajolers.

152. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1771, escudellers.

153. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1680, escudellers.

154. AHCB: *Gremis general*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), carp. 56-1. Privilegis dels escudellers.

155. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1706, escudellers.

En els privilegis dels escudellers es parla dels censals que posseïa la confraria dels gerrers, ollers i rajolers i escudellers amb un monestir.¹⁵⁶ Els notaris solien participar moltes vegades en el pagament de censals. L'any 1641, en la mateixa confraria, Onofre Aquiles hagué de pagar un censal o deute amb interessos: se li havia fet un préstec de quatre mil sous i els havia de retornar a la confraria de dos-cents en dos-cents al 5% d'interès.

Se li redimí el censal a canvi d'anar retornant els diners sense interessos.¹⁵⁷ L'any següent ens trobem dins la mateixa confraria un cas de reventa d'un censal de dues-centes lliures a una vídua de terrisser, M. Àngela Rodas. Del dit censal hom podia aconseguir una renda de dos-cents sous l'any.¹⁵⁸

B) Les multes

Les multes eren les penes que imposava la confraria als qui no complien les ordinacions. Hi havia en aquests gremis moltes causes de penalització.

Un motiu molt multat era no pagar les taxes corresponents en matèria de contribucions, repartiments i despeses, amagant-se l'afectat quan li tocava complir l'obligació. El gremi dels rajolers, l'any 1834, ho penalitzava de manera que el qui feia això per segona vegada pagava tres lliures de multa i la tercera deu lliures.¹⁵⁹

El gremi de terrissers, l'any 1836, també penalitzava aquesta conducta i cobrava als confreres les despeses ocasionals.¹⁶⁰

S'imposaven multes per no assistir a les reunions del gremi,

156. AHCB: *Gremis general*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), carp. 56-1. Privilegis dels escudellers.

157. AHCB: *Gremis notarial*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1641, gerrers, ollers i rajolers.

158. AHCB: *Gremis notarial*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), N-O, 1642, terrissers.

159. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 101-116.

160. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-1, 1784, terrissers, p. 34-38.

si eren aquestes importants. En el gremi dels rajolers aquestes eren de vint monedes de billó, però oscil·laven segons la importància de l'assumpte a tractar.¹⁶¹

I en el gremi dels escudellers, l'any 1836, aquestes eren de vuit rals de billó per a la corporació, quedant exempts els malalts i els que estaven desenvolupant ocupació que no podien abandonar.¹⁶²

No servir bé un càrrec era multat per la confraria dels rajolers. Així, les ordinacions de l'any 1756 penalitzaven, sobretot, la tasca del comptable en vint-i-cinc lliures, si aquest no portava bé el llibre de les entrades i sortides.¹⁶³

Els gremis també volien mantenir una qualitat en la producció d'obra, per això multaven els qui treballaven malament, o bé adulteraven els productes: deu lliures i la requisita de les peces imposava el gremi dels rajolers l'any 1756; es penalitzava amb vint-i-cinc lliures no treballar segons els patrons establerts. El qui feia més fornades del compte havia de pagar de quaranta a quaranta-cinc lliures i el gremi se'n quedava l'obra.¹⁶⁴

No es podia tenir aprenent sense comunicar-ho. Si es descobria això, el mestre donava trenta-cinc lliures a la confraria. Així ho esmenten les ordinacions dels escudellers de l'any 1832. També prendre un aprenent a un altre mestre estava penalitzat amb vint-i-cinc lliures.¹⁶⁵ Fer una certificació d'aprenentatge falsa per poder passar els exàmens de mestratge era penalitzat entre els escudellers (1756) amb quinze lliures.¹⁶⁶ Els gerrers, ollers i rajolers multaven l'any 1456 no pagar les taxes d'examen amb cent sous.¹⁶⁷

161. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 101-116.

162. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-1, 1784, terrissers, p. 34-38.

163. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

164. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88 i 101-116.

165. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-4, 1832, escudellers, p. 107-114.

166. AHCB: *Reials Ordenances*, Gremis i Col·legis, carp. 21-6, 1756, rajolers, p. 78-88.

167. *Rúbriques de Bruniquer*, Rúbrica dels registres dels consells de la ciutat de Barcelona, p. 49.

Per vendre obra ceràmica feta a fora de la ciutat de Barcelona s'havien de pagar vint sous, l'any 1538, en la confraria dels escudellers.¹⁶⁸

Al gremi dels gerrers, ollers i rajolers, l'any 1790 es jutjà i multà Joan Camps per treballar com a terrisser sense permís, ja que ell només gaudia de permís per tenir botiga.¹⁶⁹

No era ben vist en les confraries treballar en dies festius. En el segle XVII els escudellers pagaven quatre lliures per incompliment d'aquest precepte.¹⁷⁰

6. Conclusions

Encara que les primeres formacions de gremis daten del segle XIII, se n'anaren creant progressivament. Com a dada curiosa, ens consta que l'últim gremi barceloní de l'antic règim va ésser el dels rajolers.¹⁷¹

Abans de 1714 els gremis participaven en el govern de la ciutat per mitjà del Consell de Cent. Més tard, el 1715, es creà una Junta General i una comissió de col·legis i gremis que es traslladava a Madrid quan era necessari.¹⁷²

El gremialisme va servir a l'Estat monàrquic per exercir-ne un control. A principis del segle XVIII (1714-16) es féu el Decret de Nova Planta, però es mantingué l'estructura gremial pels avantatges de control que oferia.¹⁷³ Fins llavors havia estat el Consell de Castella el qui feia les lleis sobre els gremis i després en tingué cura la Junta de Comerç, Moneda i Mines.¹⁷⁴ Amb la desaparició del Consell de Cent, va ésser l'Audiència de Barcelona la que

168. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1538, escudellers.

169. AHCB: *Gremis municipal*, (sense ordenar, sense numerar, sense paginar), 1790, terrissers.

170. BATLLORI i LLUBIA: obra citada, p. 132.

171. MOLAS RIBALTA: obra citada, p. 128.

172. Idem, p. 87 i 91.

173. Idem, p. 133.

174. Idem, p. 38.

s'encarregà del govern, però es desentengué força del tema gremial.¹⁷⁵

Les reials ordres de 30 d'agost de 1797 i de 4 de març de 1798, que permetien la lliure admissió de treball, van fer molt mal a l'estructura gremial i a partir de llavors varen passar a ser associacions voluntàries,¹⁷⁶ si bé com hem pogut comprovar en les ordinations del gremi dels rajolers, es potenciava el treball gremial i qui no estava agremiat posseïa algun desavantatge. Tan sols així podem entendre la reaparició de ceràmiques de fora que es tornaren a vendre a Barcelona, com el cas de la ceràmica d'Alcora.

A principis del segle XIX (1815) es prohibí la formació de nous gremis¹⁷⁷ i només perduraren els ja existents. Dels gremis de terrissers: gremi dels ollers i gerrers, gremi dels rajolers i gremi dels escudellers tenim notícies del primer i segon quart del segle XIX. De totes maneres, s'ha de tenir en compte una disminució progressiva dels agremiats; llur nombre s'anà reduint durant el segle XVIII i XIX i els estatuts gremials es varen anar complicant, ja que cada vegada es reglamentà més la vida dels seus membres, per tal de mantenir un poder sobre ells.

Podríem dir que el gremi fou una institució corporativa econòmica i assistencial. Encara que era de caràcter jeràrquic, ja que tenia diversos estaments laborals, protegia els seus membres i els ajudava a reivindicar la qualitat del seu treball davant les autoritats municipals i davant la competència dels productes de fora. Potser l'aspecte més deficient de l'estructura gremial eren les traves econòmiques que posaven als aprenents per accedir als exàmens de mestratge, encara que les quotes anaren disminuint. Això suposà un gran obstacle per als qui no posseïen mitjans econòmics suficients.

175. *Idem*, p. 142.

176. *Idem*, p. 155 i 159.

177. *Idem*, p. 165.

Tampoc foren els gremis de terrissers els que més poder social i polític varen adquirir, ja que, com hem vist, el nombre de membres i alguns anys no tenien ni tan sols aquests representants.

No es pot negar que l'estructura gremial anà evolucionant. Disminuïren progressivament els privilegis favorables als fills de mestre i als oficials casats amb filles de mestre i vídues de mestre. Es va anar donant menys importància a les qüestions de caràcter religiós i assistencial. Les reunions passaren de fer-se en parròquies a fer-se en cases o bé locals. També la seva estructura interna s'anà complicant i en les últimes ordinacions es troben especificats més clarament els càrrecs interns de les confraries.

En el terreny econòmic se sap que els préstecs i els pagaments inicials en espècies s'anaren transformant en pagaments amb diners. Es rebutjà progressivament el sistema de les penyores i es reduí el temps de pagament de censals.

El gremialisme va ser una estructura social vàlida dintre d'un context socio-polític concret que abarcà pràcticament tota l'Edat Moderna, però fracassà en el segle XIX a causa del pes progressiu que anà tenint la indústria: les fàbriques de ceràmica varen contribuir a ensorrar el sistema gremial, ja que llavors el treballador no pogué competir ni amb preus, ni amb qualitat amb els nous sistemes productius mecanitzats.